

Трагедія Бабиного Яру: пам'ять про геноциди в Україні

Єгор Владій,

Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»,

Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» (м. Дніпро), кандидат історичних наук

Голокост: український вимір

- Понад 6 млн. людських життів забрано внаслідок геноциду.
- 1,5 млн. від загального числа (або кожен четвертий) – євреї України, або євреї, які були убиті на території України.
- У окремих зонах окупації кількість убитих сягає понад 90% від довоєнної кількості жертв.
- Окупована територія України є прикладом застосування усіх можливих практик тотального убивства.
- Дотепер імена значної частини жертв геноциду продовжують залишатися невідомими.

Актори геноциду

- Жертви;
- Вбивці (виконавці та їхні поплічники);
- Бенефіціари геноциду;
- Спостерігачі (свідки) злочину;
- Рятівники.

Бабин Яр: унікальність (типовість) випадку

- Місце геноциду: вперше акція масового убивства відбулася у столиці радянської республіки, місті з майже мільйонним населенням.
- Масштаб злочину: протягом 2-х днів у одному місці убито майже 34 тис. людей.
- Час події: акція масового убивства відбулася на 11 день окупації міста.
- На території України не менше 2500 місць масових розстрілів євреїв під час Голокосту («Бабини Яри України»).

Трагедія Бабиного Яру у офіційних згадках

- Нота наркома закордонних справ СРСР В'ячеслава Молотова (07.01.1942 р.):

«Жахлива різанина і погроми були вчинені німецькими загарбниками в українській столиці – Києві...

Було зібрано велику кількість євреїв, включно з жінками і дітьми різного віку...

*Розстрілювали з автоматів. Багато масових вбивств в інших українських містах, причому ці криваві страти особливо спрямовувались **проти беззбройних і беззахисних євреїв з трудящих**».*

Трагедія Бабиного Яру у офіційних згадках

- 18 грудня 1942 р. – Спільна Декларація урядів Бельгії, Великої Британії, Голландії, Греції, Люксембургу, Норвегії, Польщі, США Чехословаччини та Французького Національного комітету:
- *«єврейська меншина советського населення особливо тяжко постраждала»*

Меморіалізація і осмислення Трагедії Бабиного Яру

Леонід Озеров (1914-1996)

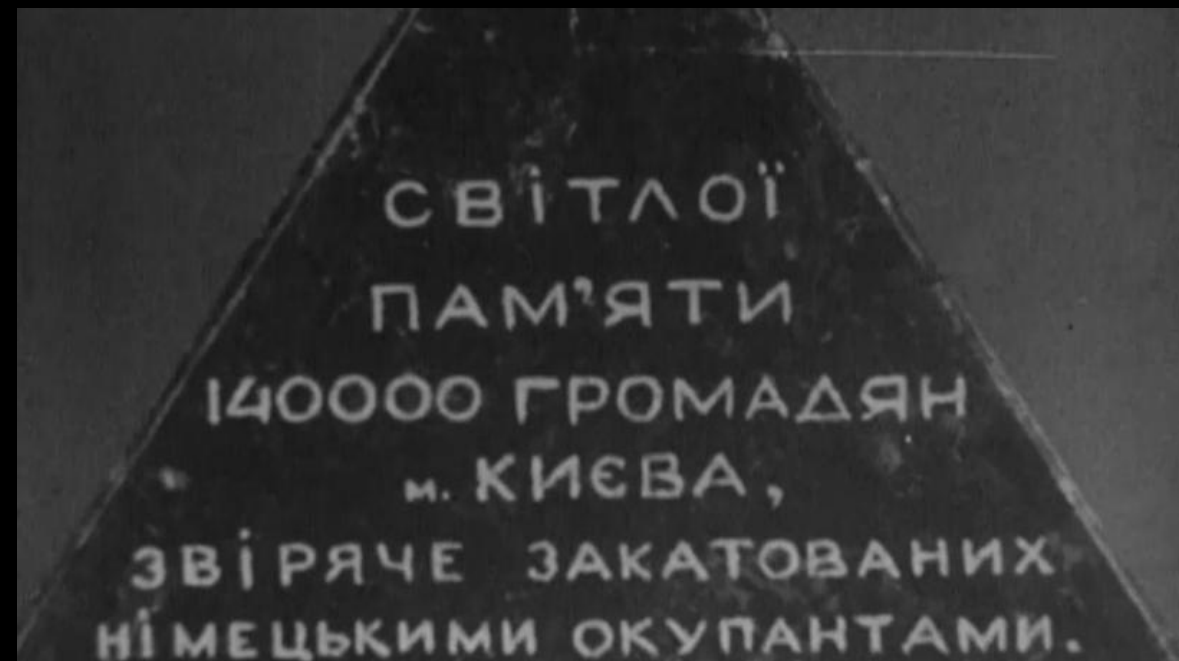
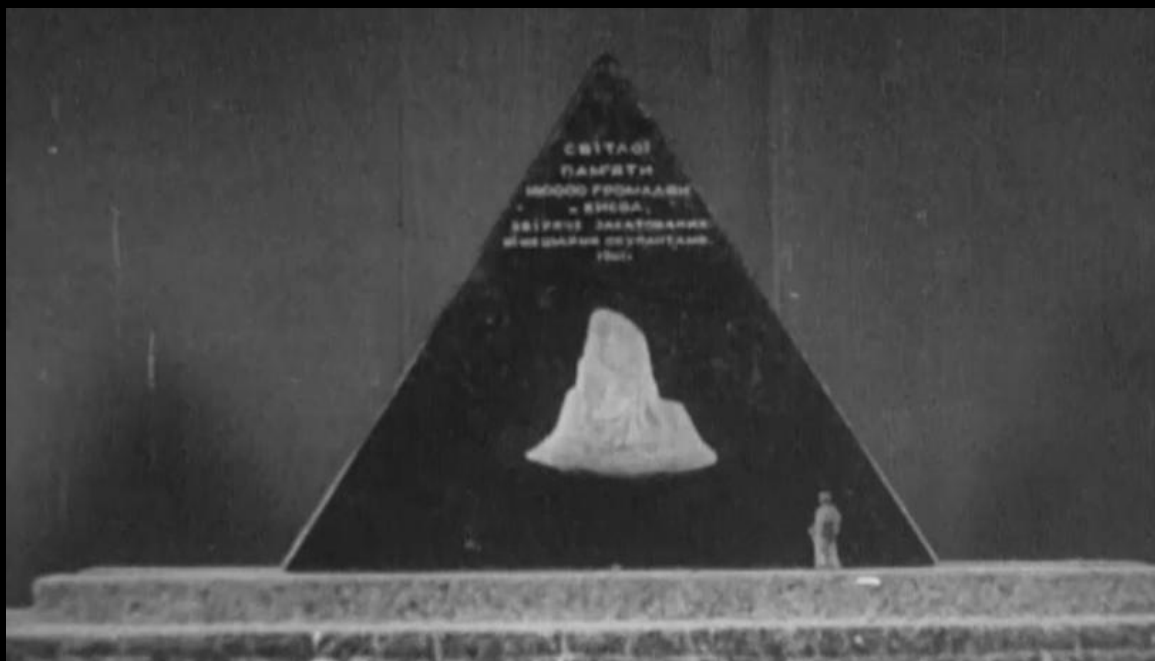

Поема «Бабин Яр» (1943-1944
рр.)

*Я пришёл к тебе, Бабий Яр.
Если возраст у горя есть,
Значит, я немислимо стар.
На столетья считать — не
счесть.*

Проект першого монумента (1945-1948 рр.)

Проект Олександра Власова

1959 р. Виступ Нехами Лівшицайте

Нехама Лівшиць (1927-2017)

«Колискова Бабиному Яру» , вірш Овсія Дріза

«Я повісила б колиску під одвірок
І колисала б, колисала свого хлопчика, свого
Янкеле.
Але будинок згорів у полум'ї, будинок зник у
полум'ї пожежі,
Як же мені колисати мого хлопчика?..
Я б зрізала свої довгі коси
І на них повісила б колиску,
Але я не знаю, де тепер кісточки моїх діточок.
Допоможіть мені, матері, виплакати мій наспів,
Допоможіть мені заколисати Бабин Яр...

«Чому це не зроблено?» (1959 р.)

Віктор Некрасов поблизу Бабиного Яру (29.09.1966 р.)

«Чому це не зроблено?»

(«Литературная газета», жовтень 1959 р.)

ПОЧЕМУ ЭТО НЕ СДЕЛАНО?

НА ОКРАИНЕ Киева, на Лукьяновке, за старым еврейским кладбищем есть большой овраг, название которого известно теперь всему миру. Это Бабий Яр. Восемнадцать лет тому назад именно здесь, в этом яру, было совершено одно из самых страшных преступлений за всю историю человечества. 29 сентября 1941 года сюда было согнано гитлеровцами несколько десятков тысяч ни в чем не повинных мирных жителей и безжалостно расстреляно. Точная цифра расстрелянных не поддается учету. В ноте народного комиссара иностранных дел СССР от 6 января 1942 года приведена цифра в 52 000 человек. Дальнейшие расследования показали, что она значительно больше. На Нюрнбергском процессе оглашено было сообщение Чрезвычайной государственной комиссии о варварских и зверствах, совершенных немецко-фашистскими захватчиками в городе Киеве (документ СССР-Ф). В нем говорится, что Специальная комиссия под председательством Н. С. Хрущева установила, что, по неполным данным, в Киеве замучено, расстреляно и отправлено в «душегубках» более 195 тысяч человек советских граждан, в том числе:

1. В Бабьем Яру — свыше 100 тысяч мужчин, женщин, детей и стариков.
2. В Дарнице — свыше 68 тысяч советских военнослужащих и мирных граждан.
3. В противотанковом рву, у Сырецкого лагеря и на самой территории лагеря — свыше 25 тысяч советских мирных граждан и военнопленных.
4. На территории Кирilloвской больницы — 800 душевнобольных.
5. На территории Киево-Печерской лавры — около 500 мирных граждан.
6. На Лукьяновском кладбище — 400 мирных граждан.

Прошло восемнадцать лет...

И вот я стою на том самом месте, где в сентябре сорок первого года зверски были уничтожены тысячи советских людей, стою над Бабьим Яром. Тишина. Пустота. По ту сторону оврага строятся какие-то дома. На дне оврага — вода. Откуда она?

По слухам оврага, продиравсь сквозь землю, поднимается старик и старуха. Что они здесь делают? У них носы здесь дымят. Они пришли к нему... У меня тоже погиб здесь друг. В Киеве нет человека, у которого бы здесь, в Бабьем Яру, не похоронен бы отец, тут другое слово нужно: отец или сын, родственник, друг, знакомый...

В. НЕКРАСОВ

Я стою над Бабьим Яром и невольно думаю о других местах, где так же, как здесь, от руки фашистов безвинно погибли люди. Лодзин, Орадур-сюр-Глан, Освенцим, Майдацен, Дахау, Саксенгаузен, Равенсбрюк, Бухенвальд... Я был в прошлом году в Бухенвальде. На высокой горе, над долиной, где уютно расположился Веймар, стоит памятник. Гранитные пилоны с названиями стран, сыны которых замучены были в этом лагере, над пилонами — башня. И беспрерывно на этой башне бьет колокол, чтоб люди никогда не забывали о том, что здесь произошло...

Недавно проводился международный конкурс на проект памятника в Освенциме. Полностью восстановлена Лодзин, сровненная с землей гитлеровцами. У нас в Советском Союзе воздвигнут памятник в Луганске, в противотанковом рву, где были расстреляны сотни невинных людей, есть памятник жертвам фашизма в Кисловодске...

И стою над пустынным, залитым водой Бабьим Яром, я вспоминаю, что и здесь предполагалось воздвигнуть памятник. Был даже проект этого памятника работы известного архитектора А. В. Власова — строгий, простой, в виде пирамиды. Над эскизами рисовали, посвященной трагедии Бабьего Яра, работал художник В. Овчинников. Где сейчас эти проекты? Почему о них забыли?

Сейчас в архитектурном управлении города Киева мне сообщили, что Бабий Яр предполагается «залить» (вог откуда вода!), иными словами, засыпать, сровнять, а на его месте сделать сад, соорудить стадион...

Возможно ли это? Кому это могло прийти в голову — засыпать овраг глубиною в 30 метров и на месте величайшей трагедии развлекаться и играть в футбол?

Нет, этого допустить нельзя!

Когда человек умирает, его хоронят, а на могиле его ставят памятник. Неужели же этой данью уважения не заслужили 195 тысяч киевлян, зверски расстрелянных в Бабьем Яру, на Сырце, в Дарнице, в Кирilloвской больнице, в лавре, на Лукьяновском кладбище?!

ПИСАТЕЛЬ
ПРЕДЛАГАЕТ

13 березня 1961 р. – Куренівська трагедія

ТУТ НА ТЕРИТОРІЇ ТРАВМАННОГО ДІТЯ ІМ. ІРАСІНІ
13 БЕРЕЗНЯ 1961 РОКУ ТРАГІЧНО ЗАГИНУЛИ
ПРИ ВИКОНАННІ САУКБОРИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПІД ЧАС
КУРЕНІВСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

АЛЕКСАНДРОВА АНТОНІНА	МЕРКУШЕНКО ІВАН
АРТЕМЕНКО ДМИТРО	МИХАЙЛЕНКО М.К.
БАЖЕНОВ ЛЕОНІД	МОЖАРСЬКА ОЛЬГА
БАКУТА ВОЛОДИМИР	МОНАСТІРСЬКА ВАКСИЛА
БЕРДИТСЬКА В.П.	МОСПАН ВІКТОР
ВРОЩОВ ВОЛОДИМИР	МУСІСЕНКО М.Н.
ГРИЩЕНКО ОЛЬГА	НАЗАРЕНКО С.І.
ГУТЕЛЬМАХЕР ДІАНА	НИКИТЕНКО ІВАН
ДІАНОВА СІЛЬВА	ОХМАКЕВИЧ СЕМЕН
ДИМНІКОВА ВАЛЕНТИНА	ОВИДЕНКО ОЛЬГА
ДОРОШІНА ЄВГЕНІЯ	ПАНЧЕНКО ВІКТОР
ІГНАТОВ АНДРІЙ	ПАРУС ЄВГЕН
КАНЮК ОЛЬГА	ПЕТРЕНКО ЗІНАІДА
КАПІТАНКИН БОРИС	РЕЗНИЧЕНКО Г.С.
КАРМІВОВА В.Д.	РУДЮК НіНА
КАСПРОВИЧ МАРІЯ	ТРАПЕР ЯН
КИРИЛІВ М.М.	ТИГАРЕНКО НАДІЯ
ЛАВРИНЕНКО ЛІДІЯ	ЧУХМАНЕНКО АНТОНІНА
ЛІВОНУС САВЕЛІЙ	ШВИДЮК САРГА
ЛІТВИН МІКОЛА	ШЕВЧЕНКО ВАЛЕНТИН
ЛІТШЕНКО ГАННА	ШИДЛОВСЬКА ОЛЬГА
МАБУР ГАННА	ШТЕЙН ІСААК
МАЗУР МИКОЛА	ШУБС ПОЛІНА
МАРКЕВИЧ А.І.	ШЕВЧЕНКО АНАСТАСІЯ
МАСЛЮК АНТОНІНА	ЯКІМЕНКО МИХАЙЛО

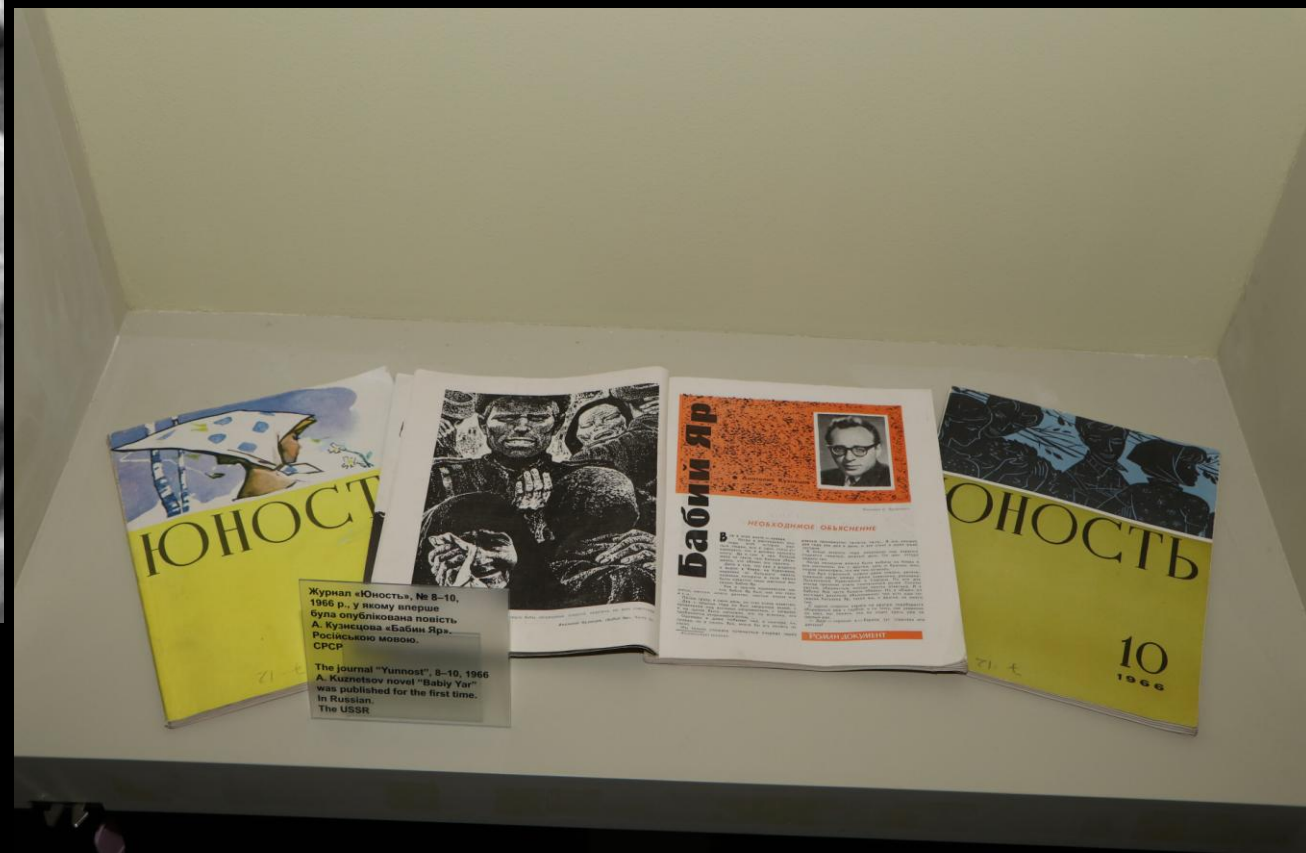
ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ

Анатолій Кузнецов «Бабин Яр»

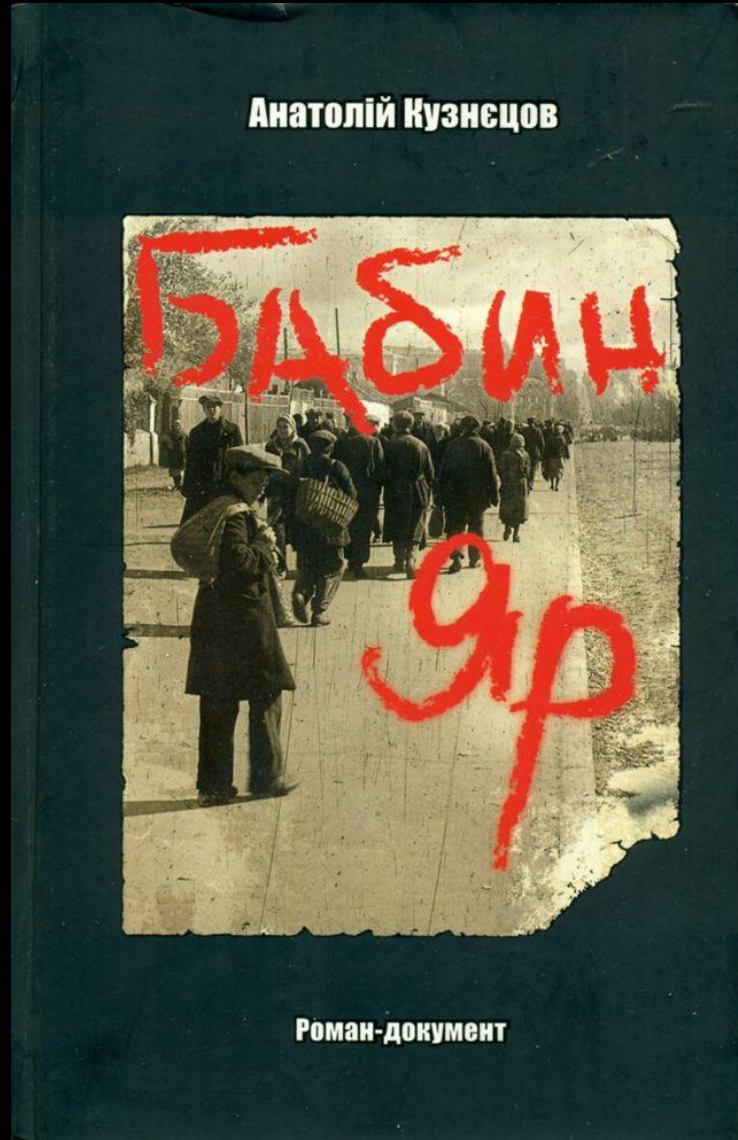
Анатолій Кузнецов і Євген Євтушенко, 1961 р.

Перша публікація у журналі
«Юність» (1966 р. №№ 8-10).

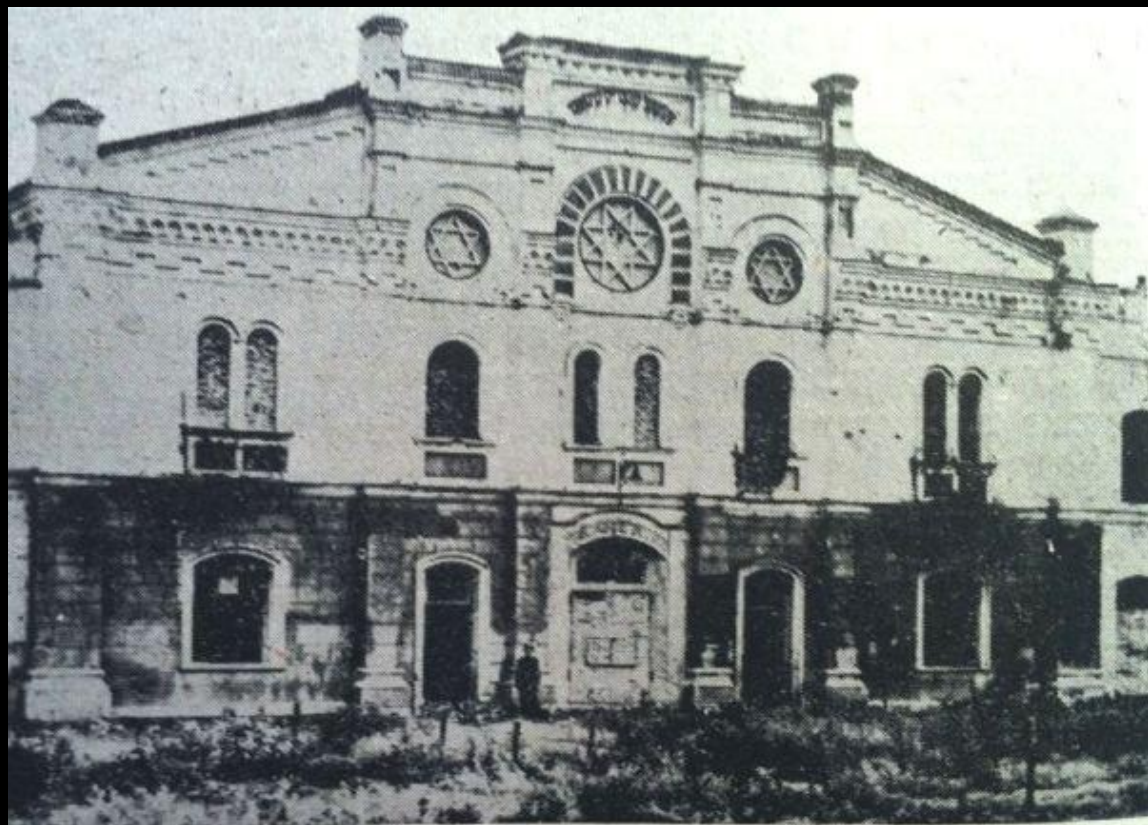

Анатолій Кузнєцов «Бабин Яр»

Пам'ятати

Синагога, м. Ковель

דער פראנט פון דער „גרויסער שיל“, אין ענדע יאָר 1945. — פארטויערמע טיר
און פענצטער און פארוואקסן דער וועג מיט גראָז...

Один з 95-ти написів на стінах у синагозі м. Ковель (Волинська обл.)

- *«Дорога сестро! Ты, можливо, врятувалася, але якщо ти будеш в синагозі, прочитай ці слова. Я перебуваю в синагозі і чекаю смерті. Будь щаслива і переживу ти цю криваву війну. Пам'ятай про твою сестру. Поля Фрідман».*

Освіта як запобіжник забуття

Міжнародний конкурс «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності». У 2024 р. – 21-й за ліком

Навчальна програма «Історія Голокосту. 10-11 класи (для закладів загальної середньої освіти)» (автори Щупак І. Я., Майорський В. В.) затверджена МОН України (2024 р.)

1

Міністерство освіти і науки України

Історія Голокосту. 10-11 класи
(для закладів загальної середньої освіти)

Навчальна програма варіативного курсу

(автори Щупак І. Я., Майорський В. В.)

Дніпро, 2024